

*Олександр Остапенко,
Микола Зубалій,
м. Київ
Проект*

КОНЦЕПЦІЯ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

1. Загальні положення

Інтеграція України у європейське співтовариство, світові цивілізаційні процеси, стан фактичної війни на сході України визначають освітню стратегію держави щодо організації і проведення військово-патріотичного виховання молодого покоління:

– місце і роль військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді в загальнодержавній системі підготовки громадян України до військової служби;

– мету, завдання, принципи та основні напрями діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, професійно-технічних училищ, вищих навчальних закладів, дитячих та юнацьких об'єднань з військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді;

– основні напрями взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів, професійно-технічних училищ, вищих навчальних закладів, дитячих та юнацьких об'єднань з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями з військово-патріотичного виховання учнівської молоді;

– педагогічні умови військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді в загальноосвітніх навчальних закладах, професійно-технічних училищах, вищих навчальних закладах, дитячих та юнацьких об'єднаннях.

Дана Концепція є основоположним програмним документом, що визначає державну політику з військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді України на період до 2020 року. Це основний керівний документ для практичної діяльності всіх органів, структур і осіб, що організують і здійснюють процес військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді. Концепція визначає об'єкти військово-патріотичного виховання, його ідеологічні, організаційно-педагогічні основи, програмне, нормативне, наукове, інформаційне, кадрове, матеріально-технічне й фінансове забезпечення та систему управління.

Правовою основою Концепції є Конституція України, закони України „Про основи національної безпеки України“, „Про освіту“, „Про військовий обов'язок та військову службу“, Постанова Кабінету Міністрів України про „Деякі питання військово-патріотичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів“, Концепція національно-патріотичного виховання молоді та інші законодавчі акти України.

Актуальність розробки Концепції обумовлена складною соціально-політичною ситуацією в Україні, окупацією українських територій і проведенням збройних акцій терористів у східних регіонах нашої держави. Тому здійснення системного підходу до військово-патріотичного виховання дітей та молоді є одним з головних складових національної безпеки України. Дотримання положень Концепції дасть змогу оптимізувати військово-патріотичне виховання дітей, учнівської та студентської молоді, суттєво підвищити обороноздатність нашої країни й поліпшити національну безпеку України.

Реалізація Концепції забезпечується існуючою кадровою та матеріально-технічною базою, наявною у сфері освіти України, що не потребує значних витрат.

2. Об'єкти військово-патріотичного виховання в системі освіти

Об'єктами військово-патріотичного виховання є діти дошкільних закладів, учні загальноосвітніх шкіл та професійно-технічних закладів освіти, студенти вищих закладів освіти. Особлива увага приділяється військово-патріотичному вихованню дітей, учнівської та студентської молоді, що навчаються і мешкають у зонах Антитерористичної операції, та інвалідів, які мають фізичні й психічні вади.

3. Ідеологічні основи військово-патріотичного виховання

Військово-патріотичне виховання дітей, учнівської та студентської молоді в Україні є невід'ємною частиною системи національної безпеки країни, важливим

компонентом гуманітарного виховання дітей і молоді, формування у них патріотичних почуттів, фізичного та морального здоров'я, вдосконалення освітньої, фізичної, психологічної, соціальної та морально-духовної готовності до військової служби в Збройних силах України та інших військових формуваннях.

Ідеологічною основою військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді є загальнолюдські та гуманістичні цінності, які втілюють демократичні, гуманістичні ідеї стосовно формування, розвитку особистості, а також цілісна сучасна теорія особистісно орієнтованого виховання. Ця нова освітня гуманістична філософія є альтернативою директивному авторитарному вихованню. У ній обґрунтовано психолого-педагогічні умови, які є основою реалізації особистісно орієнтованого виховання засобами новітніх виховних технологій, формування у суб'єкта здібності і бажання усвідомлювати себе як особистість, культивування цінності іншої людини, досвіду свободи приймати особисті рішення, розроблення національної ідеї у становленні громадянина-патріота України та Програми українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Критеріями ефективності військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді є рівні їхньої військово-патріотичної вихованості та показники освітньої, фізичної, психологічної, соціальної, морально-духовної готовності до військової служби.

4. Організаційно-педагогічні основи

Організаційно-педагогічною основою військово-патріотичного виховання дітей учнівської та студентської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах, професійно-технічних училищах, вищих навчальних закладах освіти є предмет „Захист Вітчизни“, навчання на військових кафедрах та військово-патріотична діяльність у процесі позакласної і позашкільної роботи з військово-патріотичного виховання та допризовної підготовки.

Зміст військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді визначається навчальними програмами з предметів „Захист Вітчизни“ та військових дисциплін вищих навчальних закладів освіти, що базуються на принципах прогностичної педагогіки й враховують вікові особливості дошкільників, учнів та студентів і тісно пов'язуються з навчальним матеріалом інших предметів і дисциплін, що формують фізичну, моральну і духовну основу особистості в процесі навчання позакласної та позашкільної роботи з військово-патріотичного виховання.

5. Мета, завдання і головні напрямки військово-патріотичного виховання дітей та молоді

Мета Концепції військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді України полягають у створенні науково-методологічних засад для системної і цілеспрямованої діяльності закладів освіти, органів державної влади і громадськості щодо виховання молодої людини – громадянина-патріота України, готової розвивати бажання отримати військову професію з метою захисту Вітчизни та служби в Збройних силах України.

Основними завданнями військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді є:

- підвищення статусу військово-патріотичного виховання в українському суспільстві загалом та в системі освіти зокрема;
- підвищення престижу військової служби як виду державної служби, а звідси культивування ставлення до солдата як до державного службовця;
- створення спільно з Міністерством оборони України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством молоді і спорту України, іншими міністерствами та відомствами, а також органами державної влади та місцевого самоврядування і козацькими громадськими організаціями центрів військово-патріотичного виховання і підготовки до військової служби у всіх регіонах України;
- розробка спільно з Міністерством оборони України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством молоді і спорту України, іншими міністерствами і відомствами, а також органами державної влади та місцевого самоврядування і козацькими громадськими організаціями Програми військово-патріотичного виховання і підготовки молоді до військової служби;

- внесення в державні стандарти повної загальної середньої освіти, змін щодо забезпечення об'єднання предмета „Фізична культура“ з предметом „Захист Вітчизни“ в єдину галузь „Військово-патріотичне виховання і фізична культура“ з метою підвищення якості військово-патріотичного виховання та фізичної підготовки учнівської молоді в загальноосвітніх навчальних закладах;
- організація взаємодії з політичними партіями та громадськими об'єднаннями (у тому числі – козацькими громадськими організаціями) як стратегічними партнерами і союзниками щодо розроблення спільних планів, заходів і проектів з військово-патріотичного виховання;
- організація взаємодії з комітетами батьків військовослужбовців (солдатських матерів), сімей загиблих, ветеранськими організаціями з метою створення системи сприяння молодій особистості у підготовці, службі в Збройних силах України і наступній адаптації до цивільного життя;
- видання та розповсюдження військово-патріотичної літератури, електронних та друкованих засобів масової інформації, що спеціалізуються на військово-патріотичній тематиці;
- створення військово-патріотичних медіа-програм, активне використання можливостей „Інтернету“ для роботи з молодіжною аудиторією;
- ініціювання наукових досліджень і наукових розробок з військово-патріотичного виховання в загальноосвітніх навчальних, професійно-технічних училищах, вищих навчальних закладах;
- впровадження в навчальний процес сучасних виховних технологій з військово-патріотичного виховання учнівської молоді;
- відродження на нових теоретико-технологічних засадах виховної системи у процесі навчального, позакласного та позашкільного військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді;
- забезпечення формування в учнівської та студентської молоді освітньої, фізичної, психологічної, соціальної, морально-духовної готовності до військової служби та активної протидії сепаратизму, аморальності, шовінізму, фашизму.

6. Інформаційне забезпечення реалізації Концепції

Особливе значення для інформаційного забезпечення реалізації Концепції, оцінювання ефективності проведених заходів з військово-патріотичного виховання мають показники соціологічних, психологічних та педагогічних досліджень, контент-аналізу електронних та друкованих засобів масової інформації.

Необхідним є також створення єдиної всеукраїнської бази даних громадських організацій, державних установ, спортивних організацій та об'єднань, які займаються військово-патріотичною діяльністю.

Забезпечувати інформаційну підтримку військово-патріотичного виховання передбачається через:

- активне використання можливостей відповідних структур (прес-служб, відомчих ЗМІ та ін.) державних органів виконавчої влади та місцевого самоуправління;
- розширення соціальної реклами в засобах масової інформації, на біл-бордах, стендах та ін.;
- видання книг, брошур, буклетів, газет та інших друкованих видань з питань військово-патріотичного виховання;
- участь у виставках, експозиціях на військово-патріотичну тематику, створення власного виставкового фонду з військово-патріотичного виховання;
- розширення мережі історичних, військових, краєзнавчих та інших музеїв у загальноосвітніх навчальних закладах, професійно-технічних училищах та вищих навчальних закладах України;
- створення художніх та документальних кінофільмів на військово-патріотичну тематику;
- проведення щорічних конкурсів на кращий журналістський твір на військово-патріотичну тематику;
- збільшення присутності медійних матеріалів із військово-патріотичного виховання в глобальній мережі „Інтернет“;

- активне використання можливостей форумів, живих журналів, соціальних мереж, розміщення короткометражних роликів про військово-патріотичну діяльність на різних інформаційних порталах, сайтах тощо;
- збільшення кількості та тиражів журналів на військову тематику, створення у навчальних закладах всіх рівнів музеїв, кімнат бойової слави, стендів військово-патріотичного виховання;
- проведення в Україні військово-патріотичних ігор „Сокіл“ („Джура“) і національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ та військово-прикладних видів спорту;
- розширення мережі тематичних військово-туристських маршрутів місцями Бойової Слави, спеціалізованих військово-спортивних таборів;
- організація взаємодії з виробниками комп’ютерних ігор з метою створення спеціалізованих ігор, присвячених допризовній підготовці, історії військово-патріотичного виховання в Україні.

7. Механізми реалізації Концепції

Реалізацію заходів Концепції передбачається здійснити шляхом:

- удосконалення законодавства України про військово-патріотичне виховання, національну безпеку, оборону, освіту, військовий обов’язок та військову службу, інші державні нормативно-правові акти;
- аналізу досвіду реалізації, внесення змін та удосконалення концепцій військово-патріотичного виховання інших країн світу;
- науково-методичного забезпечення роботи з військово-патріотичного виховання в Україні, розвитку наукових досліджень в цій галузі, введення державних та відомчих премій за кращі наукові розробки з військово-патріотичного виховання (кращий підручник, науковий посібник, краща інформаційна технологія тощо);
- здійснення послідовного системного моніторингу реальної практики військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді.

8. Основні етапи та очікувані результати реалізації Концепції

На початковому етапі (до кінця 2015 року) погодити Концепцію з усіма зацікавленими державними органами виконавчої влади й затвердити її.

Передбачити розробку нової державної Програми військово-патріотичного виховання і підготовки молоді до військової служби в Збройних силах України.

Спільно з державними органами влади, закладами освіти та місцевого самоврядування передбачити розробку типових регіональних програм військово-патріотичного виховання і підготовки молоді до військової служби, які врахують вимоги до регіонів з питань організації підготовки до військової служби. При розробці зазначених програм першочергову увагу слід приділити найгострішим проблемам стану роботи з військово-патріотичного виховання в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах, характерних для даного регіону. Слід узгодити ці програми з органами державної влади та місцевого самоврядування.

На початковому етапі необхідно розпочати роботу з розробки нормативів (типових проектів), розміщення наочної агітації в загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах, та позашкільних навчальних закладах України, розробки спільно із засобами масової інформації передач військово-патріотичної тематики, видання навчально-методичного посібника про світовий та український досвід організації військово-патріотичного виховання.

Необхідно розробити Положення про центри військово-патріотичного виховання та підготовки до військової служби, розпочати роботу з формування таких центрів.

У системі „Інтернет“ розгорнути активну роботу із залучення молоді до військово-патріотичної діяльності з використанням сучасних інтернет-технологій та комунікацій.

У межах роботи з розробки нових форм і методів роботи з військово-патріотичного виховання до кінця навчального року провести роботу із загальноосвітніми, професійно-технічними, вищими та позашкільними навчальними закладами щодо активного залучення учнівської та студентської молоді до військово-патріотичного виховання.

Створити прес-центр із залученням журналістів, які спеціалізуються на питаннях військово-патріотичного виховання та допризовної підготовки молоді.

На другому етапі продовжити здійснення заходів із військово-патріотичного виховання та підготовки молоді до військової служби. За результатами їх реалізації передбачається:

- розробити пілотні проекти створення у всіх регіонах України на місцевому рівні центрів військово-патріотичного виховання та підготовки молоді до військової служби;
- об'єднати навколо центрів військово-патріотичного виховання та підготовки молоді до військової служби громадські організації, що займаються військово-патріотичним вихованням молоді, виробити організаційно-правові схеми їх взаємодії;
- створити на базі центрів військово-патріотичного виховання та підготовки до військової служби всеукраїнську мережу пошукових загонів;
- затвердити спільно з управліннями освітою, органами державної влади та місцевого самоврядування державні програми військово-патріотичного виховання і підготовки молоді до військової служби;
- розширити присутність центрів військово-патріотичного виховання та підготовки молоді до військової служби в глобальній мережі „Інтернет“;
- завершити роботу зі створення всеукраїнської мережі центрів військово-патріотичного виховання і підготовки до військової служби.

На третьому етапі передбачається завершити створення центрів військово-патріотичного виховання та підготовки до військової служби; всеукраїнської системи військово-патріотичного виховання громадян з масовим охопленням дітей, учнівської та студентської молоді.

Основний зміст та послідовність визначення результатів Концепції військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді в системі освіти України передбачає:

- складання короткого плану аналізу стану військово-патріотичного виховання дітей та молоді та його результатів, розробку методичних матеріалів і документів для його проведення, визначення переліку його найважливіших напрямків, найважливіших заходів і проблем, які необхідно ретельно дослідити;
- збирання інформації про стан військово-патріотичного виховання дітей і молоді та його результати, про ефективність проведених заходів та участь у них;
- аналіз ефективності роботи безпосередніх організаторів військово-патріотичного виховання, виконання ними окремих завдань, певних функціональних обов'язків тощо;
- аналіз ефективності військово-патріотичної виховної роботи з різними категоріями й групами учнівської і студентської молоді. При цьому визначаються як кількісні (кількість заходів, рівень охоплення учасників, класифікація заходів за видами та ін.), так і якісні показники (ефективність заходів, зміна ситуації після їх проведення, заходи, здатні надавати найбільш формуючий, інформаційний, мобілізуючий вплив);
- підготовка висновків про стан військово-патріотичного виховання учнівської і студентської молоді та його оцінка, формулювання певних завдань та заходів з його подальшого поліпшення.

У висновках визначаються:

- загальна оцінка стану військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді й досягнутих результатів, їх порівняння з попереднім періодом;
- рівень відповідності проведеної роботи висунутим вимогам, поставленим завданням, наявним можливостям; передові і відстаючі в організації та проведенні основних заходів; невикористані можливості, засоби, упущення, недоліки тощо.

9. Керівництво військово-патріотичним вихованням

Керівництво процесами військово-патріотичного виховання дітей та молоді з боку держави здійснюється органами державної влади через Міністерство оборони України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство молоді і спорту України, а також органами місцевого самоврядування та центрами військово-патріотичного виховання і підготовки молоді до військової служби.

10. Джерела фінансування заходів Концепції

Для вирішення поставлених у Концепції завдань передбачається забезпечення послідовного та стабільного збільшення витрат на підтримку заходів з військово-патріотичного виховання, в тому числі й на створення центрів військово-патріотичного виховання і підготовки молоді до військової служби. Фінансування витрат має здійснюватися за рахунок коштів державного й місцевого бюджетів та інших позабюджетних джерел.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Д. Бех, К. І. Чорна. – К., 2014. – 29 с.
2. Бех І. Д. Концепція виховання особистості / І. Д. Бех // Рідна школа. – 1991. – № 5. – С. 40–47.
3. Електронний фонд бази даних Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>.
4. Єршоменко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єршоменко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
5. Зубалій М. Д. Форми військово-патріотичного виховання допризовної молоді / М. Д. Зубалій. – К., 2010. – 272 с.
6. Івашковський В. Концепція військово-патріотичного виховання молоді України / В. В. Івашковський // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2014. – Вип. 2. – С. 28 – 45.
7. Каюков В. І. Виховуємо патріотів України / В. І. Каюков. – Кіровоград, 1997. – 198 с.
8. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін: навч.-метод. посібн. / авт. кол. : І. Д. Бех, К. О. Журба, В.А. Киричок та ін. – К. : Пед. думка. – 2011. – 240 с.

REFERENCES

1. Bekh, I. D., & Chorna, K. I. (2014). *Prohrama ukraïnskoho patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi* [The program of Ukrainian patriotic education of children and youth]. Kyiv.
2. Bekh, I. D. (1991). *Kontseptsiiia vykhovannia osobystosti* [The concept of personality education]. *Ridna shchkola* [Mother School], 5, 40-47.
3. *Elektronnyi fond bazy danykh Ministerstva osvity i nauky Ukrainy* [Electronic fund of database of Ministry of Education and Science of Ukraine]. Retrieved from <http://www.mon.gov.ua/>.
4. Yeromenko, E. A. (2014). *Khortynh – natsionalnyi vyd sportu Ukrainy* [Horting – A National Sport of Ukraine]. Kyiv: Palyvoda A. V.
5. Zubalii, M. D. (2010). *Formy viiskovo-patriotychnoho vykhovannia dopryzovnoi molodi* [The forms of military-patriotic education of pre-conscription youth]. Kyiv.
6. Ivashkovskiy, V. (2014). *Kontseptsiiia viiskovo-patriotychnoho vykhovannia molodi Ukrainy* [The concept of military-patriotic education of youth in Ukraine]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriia i metodyka hortynhu: Issue 2* (pp. 28–45). Kyiv: Palyvoda A. V.
7. Kaiukov, V. I. (1997). *Vykhovuiemo patriotiv Ukrainy* [We bring up patriots of Ukraine]. Kirovohrad.
8. Bekh, I. D., Zhurba, K. O., & Kyrychok, V. A. and other (2011). *Systema patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi v umovakh modernizatsiinykh suspilnykh zmin* [The system of patriotic education of children and youth in conditions of modernization of social change]. Kyiv: Pedahohichna dumka.

Олександр Остапенко, Микола Зубалій.

Концепція військово-патріотичного виховання в системі освіти України (проект).

Запропонована концепція є основоположним програмним документом, що визначає державну політику з військово-патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді України. Концепція військово-патріотичного виховання в системі освіти України має такі розділи: загальні положення; об'єкти військово-патріотичного виховання в системі освіти; ідеологічні основи військово-патріотичного виховання; організаційно-педагогічні основи; мета, завдання й головні напрями військово-патріотичного виховання дітей та молоді; інформаційне забезпечення реалізації концепції; механізми реалізації концепції; основні етапи та очікувані результати

реалізації концепції; керівництво військово-патріотичним вихованням; джерела фінансування заходів концепції. Мета концепції полягає у створенні науково-методологічних засад для системної і цілеспрямованої діяльності закладів освіти, органів державної влади й громадськості щодо військово-патріотичного виховання молодшої людини – громадянина-патріота Української держави, готового отримати військову професію з метою захисту Вітчизни та військової служби в Збройних силах України за складних сучасних умовах.

Ключові слова: концепція, військово-патріотичне виховання, Україна, Збройні сили України, Вітчизна, військова служба, система освіти, органи державної влади, громадськість, ідеологічні основи, організаційно-педагогічні умови, учнівська молодь, очікувані результати, громадянин-патріот, військова професія.

Olexandr Ostapenko, Mykola Zubaliy.

The concept of military-patriotic education in the System of Education of Ukraine (project).

Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Berlynskooho Str. 9, Kyiv, Ukraine).

The proposed concept is a fundamental document that defines national policy of military-patriotic education of children, pupils and students of Ukraine. The concept of military-patriotic education in the education system of Ukraine has the following sections: general provisions; objects of military-patriotic education in the education system; ideological fundamentals of military-patriotic education; organizational and pedagogical backgrounds; goals, objectives and the main directions of military-patriotic education of children and young people; information support of the concept implementation; mechanisms for implementation of the concept; main stages and expected results of the concept; management of military-patriotic education; sources of funding. The aim of the concept is to create a scientific and methodological basis for systematic and purposeful activity of educational institutions, government and publicity on military-patriotic education of young people, patriotic citizens of Ukraine, ready to receive military profession in order to protect the Motherland and service in the Armed Forces of Ukraine in difficult nowadays conditions.

Key words: concept, military-patriotic education, Ukraine, Armed Forces of Ukraine, Motherland, military service, education system, public authorities, public ideological backgrounds, organizational and pedagogical conditions, students, expected results, patriotic citizens, military profession.

Александр Остапенко, Николай Зубалий.

Концепция военно-патриотического воспитания в системе образования Украины (проект).

Предложенная концепция является основополагающим программным документом, определяющим государственную политику по военно-патриотическому воспитанию детей, учащейся и студенческой молодежи Украины. Концепция военно-патриотического воспитания в системе образования Украины имеет следующие разделы: общие положения; объекты военно-патриотического воспитания в системе образования; идеологические основы военно-патриотического воспитания; организационно-педагогические основы; цель, задачи и основные направления военно-патриотического воспитания детей и молодежи; информационное обеспечение реализации концепции; механизмы реализации концепции; основные этапы и ожидаемые результаты реализации концепции; руководство военно-патриотическим воспитанием; источники финансирования мероприятий концепции. Цель концепции заключается в создании научно-методологических основ для системной и целенаправленной деятельности учебных заведений, органов государственной власти и общественности по военно-патриотическому воспитанию молодого человека – гражданина-патриота Украинского государства, готового получить военную профессию с целью защиты Отечества и военной службы в Вооруженных силах Украины в сложных современных условиях.

Ключевые слова: концепция, военно-патриотическое воспитание, Украина, Вооруженные силы Украины, Отчизна, военная служба, система образования, органы государственной власти, общественность, идеологические основы, организационно-педагогические условия, учащаяся молодежь, ожидаемые результаты, гражданин-патриот, военная профессия.